

HUIZENBESTAND EN BEDRIJVIGHEID TUSSEN OUDEVEST EN MINNEMEERSGRACHT IN DE 18DE EEUW

DOOR LUC DEVRIESE EN DIEUDONNÉ MARYNS
WERKGROEP HUIZENONDERZOEK

I N L E I D I N G

De zone tussen de Oudevest en de Minnemeersgracht in de Gentse Waterwijk was aan het einde van de 18de eeuw een onderdeel van een langgerekt vroeg-industrieel site langs de Leie vanaf de Zuivelbrug bij de Vrijdagmarkt tot aan de Sint-Jorisbrug en verder langs de Visserij tot aan de Keizerpoort¹. In het bebouwingsblok dat nu grotendeels ingenomen wordt door het Nederlands Toneel Gent (NT) en het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (MIAT) voltrekken zich vanaf halverwege de 19de eeuw² ingrijpende veranderingen die er samenvielen met de opkomst en de neergang van industriële activiteit

Er is weinig bekend omtrent het ontstaan van deze zone in haar vroeg-industriële fase. *Ontstond de vroeg-industriële of proto-industriële bedrijvigheid er pas aan het eind van de 18de eeuw, of was ze reeds vroeger aanwezig?* Dit laatste is een nog nauwelijks onderzochte hypothese³ die kan getoetst worden aan de resultaten van huishistorisch onderzoek. Bij het archiverisch huisonderzoek^{4,5} kan men voor bepaalde stads-wijken op systematische wijze gegevens verzamelen omtrent het huizenbestand, de perceeloppervlakten, de waarde van de eigendommen, en de evolutie van deze data over een vrij lange periode. Niet minder belangrijk is dat men hierbij eigenaars en bewoners uit het ancien régime exact kan lokaliseren op de moderne kadasterkaarten. Via het onderzoek naar de beroepsbezigheden van deze eigenaars, kan men dan uiteindelijk een idee verkrijgen van de bedrijvigheid die zich afspeelde in de onderzochte zones.

In een afzonderlijke studie⁶ werd een beschrijving gegeven van de

evolutie tijdens de laatste drie eeuwen van het huizenbestand van drie bouwblokken tussen de Ottogracht en de Oudevest in de Gentse Waterwijk. Onmiddellijk aansluitend hierbij ligt de hoger vermelde zone tussen Oudevest en Minnemeers (figuur 1). Bij toepassing van dezelfde methodiek op dit laatste gebied, kunnen in de Waterwijk twee zones met elkaar geconfronteerd worden: het reeds beschreven gedeelte met meestal kleine woonhuizen tussen de Oudevest en de Ottogracht, en de zone tussen Oudevest en Minnemeers. Hieruit proberen we af te leiden in welke mate dit veronderstelde proto-industriële gebied eventueel verschilde van een nabij gelegen woonzone, en hoe dit evolueerde vanaf het einde van de 17de eeuw tot ca. 1800.

Door de hogervermelde ingrijpende veranderingen die het gevolg waren van de 19de en 20ste-eeuwse mutaties, is het onmogelijk geworden de 18de-eeuwse toestand te reconstrueren aan de hand van materiële relicten. Ook het 'bodemarchief' werd vermoedelijk grotendeels vernietigd (zie de bijdrage van Raveschot in noot 2). Voornamelijk onderzoek van archiverale bronnen kan inzicht verschaffen. De 18de-eeuwse bouwaanvragen met geveltekeningen, die elders in het Gentse stadsgebied een rijke informatiebron uitmaken, kunnen in ons geval slechts weinig hulp bieden. Naast drie totaal verdwenen gevels⁷ (zie verder), is er nog de ingrijpend verbouwde gevel van het Hôtel Van Overwaele aan de Goudstraat (zie verder) en een niet exact gelokaliseerd achterhuis aan de Minnemeersgracht⁸. Ook enkele foto's en tekeningen uit de vorige eeuw, die verder nog aan bod komen, geven een toestand weer die vermoedelijk nog grotendeels 18de-eeuws is.

Om deze redenen werd in deze studie vooral gebruik gemaakt van fiscale bronnen. De *prijzij* (vaststelling van de stadsbelasting op de huizen) van 1672⁹ werd hierbij als aanvangspunt van het onderzoek genomen omdat de bronnen voor het huisonderzoek pas vanaf dat jaar ontsloten werden volgens de methode aangegeven door Lievois⁴ en Charles⁵. Een belangrijk gedeelte van de geschiedenis van dit gebied vanaf het einde van de 18de eeuw werd beschreven door Deseyn². In het hiernavolgende wordt dit site daarom slechts wat betreft de periode 1672 tot 1800 bekeken.

S I T U E R I N G

Het gebied dat een lange strook vormde van ongeveer 40 meter diep en 165 tot 170 meter lang, wordt omgrensd door de Oudevest, de Goudstraat, de Minnemeers en de Baudelokaai en -straat. Een vergelijking tussen de kadasterkaart¹⁰ van 1980 (figuur 2) met de eerste echte kadasterkaart (figuur 3) van dit gebied uit 1836, of meer waarschijnlijk nog (volgens voorlopige resultaten van Daniel Lievois) uit het einde van de Hollandse tijd, en het deelkaartje (figuur 4) met de *Ilôts* 11, 12 en 13 uit de *Atlas Napoléon*¹¹ uit de periode 1803-1810, leert ons onmiddellijk dat de zone ingrijpende wijzigingen onderging in de latere periode. Deze kwamen er vooral met de groei van de spinnerij Desmet-Guéquier tussen 1850 en 1932¹², en aan het begin van de 20ste eeuw met de demping van de Minnemeersgracht, de verplaatsing van de Minnemeersbrug meer stroomafwaarts, en de aanleg van de verhoogde Minnemeers en Baudelokaai als straten. Bij deze veranderingen verdween

Staet der fabrieken op Den Eersten Wyk

Naamen & Voornaemen Der Fabriekanten	Woonplaats	N ^o	Kwalificatie der fabriek	Getal der Werklieden	mannlyk gestaet	Vrouwlyk gestaet	aanmerkingen
Van Huffel pietrus	Katholynestraet	7	katoen spinnerij weverij	66	35	31	-
Beysens Mei roelants Catharina Jozep	aude Yere	2	katoen spinnerij	43	39	14	-
Vande Broeck Leonardus Jozep	laere Straet	5	"	22	16	6	-
Neuwagen amoldus	Kalmolenplaet	12	"	20	10	10	-
De Juyger Mid Van akon Cornelia	Maey Straet	5	Zuyker rafinad	28	28		
Van de Walle Emanuel	minnemeerck	5	"	20	20		
Dracq pietrus karol	St. Jans Kotte	11	"	12	12		
Van Brees Jacobus	Spelle Straet	8	Wolte Luygers	5	5		
Tom goellacets Jacobus Jan	Groen Markt	8	hoedenmaker	3	3		
David hendrick benedict	Langemunte	27	"	7	7		
Vanden houte Jan b ^{ts}	"	11	"	5	5		
Van de Vyve Jan karol	"	65	"	4	4		
Cornecant Mid alleman	brabant Straet	12	finier makerij	16	10	6	

Gent de 8 September 1829
 De gelyk. v. Kommissar
 Van doren

Statistische lijst der bedrijven in het Gents stadscentrum (Eerste Politiewijk) op de vooravond van de Belgische onafhankelijkheid (september 1829). De katoenspinnerij en -weverij van Pieter Van Huffel was daarin opgenomen als grootste bedrijf met 66 werknemers (35 mannen - 31 vrouwen).
 (verzameling Modern Archief SAG)

eveneens een klein bouwblok van slechts drie percelen aan de vroege Minnemeersbrug. Dit omvatte een zeer klein stadseigendom, vermoedelijk bestemd voor de bruggewachter, een woning die in 1809 fungeerde als herberg¹³ en een kalkoven of kalkschuur¹⁴.

De zone was tot aan het einde van de 19de eeuw slechts bebouwd aan de zijde van de Oudevest, een schijnbaar onaanzienlijk nauw straatje. Aan het ene uiteinde gaf deze straat uit op een poort die toegang verleende tot de achtergebouwen en de hof van de Baudelo-abdij. De bebouwing eindigde er abrupt. De straat sloot er verder aan met de *Ottostraat* of *Baudelostraat*, die verbonden was met de toenmalige *Wolfstraat* naar het stadscentrum (Vrijdagmarkt) toe. Aan het andere uiteinde werd de bebouwing van de Oudevest verder gezet langs de Goudstraat naar de Minnemeersgracht toe. Deze huizen worden hier samen met de huizen van de NTG-MIAT zijde van de Oudevest als één geheel behandeld.

De achtererven van de huizen gelegen in de hier bestudeerde zone gaven uit op de Minnemeersgracht. Blijkens cartografische¹⁵ en 19de eeuwse kadastrale bronnen was de gracht op talrijke plaatsen door kleine brugjes overbouwd. Deze brugjes, niet minder dan 16 op de kadastrale kaart van 1836, verbonden de

achtererven met de Minnemeers of *Peirdemeers*. Een stenen brugje was gelegen over deze gracht aan het uiteinde van de Goudstraat. In diverse door ons geraadpleegde bronnen in de noten vermeld, wordt geen naam gegeven aan dit brugje. In min of meer officiële topografische documenten werd het brugje aan het einde van de 18de en begin 19de eeuw *Toveresbruetxje* (plan Goethals) of *Pont de la Sorcière* (Atlas Napoléon) genoemd. De iets verder gelegen brug over de Leie naar de Groenstraat, heette de Minnemeersbrug (*Pont du Pré d'Amour*), een benaming die blijkbaar wel algemeen in gebruik was.

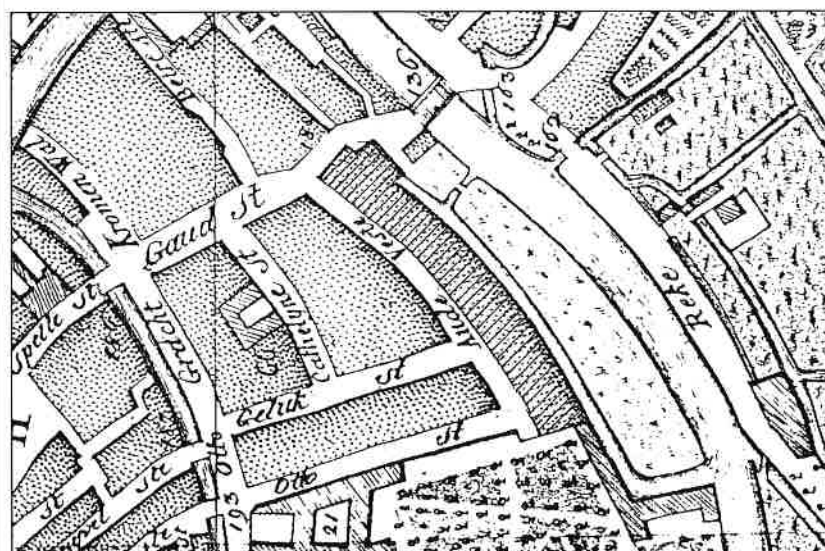
B R O N N E N

Gebruik makend van de methode van Lievois en Charles, kunnen ancien régime-huizen en hun eigenaars of andere bewoners, exact gelokaliseerd worden in het modern kadastrale met behulp van fiscale gegevens (huisgelden) en landcijzen. In ons geval werd alleen gebruik gemaakt van de huisgelden.

In de *prijzij* van deze huisgelden uit 1672⁹ worden geen straatnamen aangegeven, en in de 18de-eeuwse boeken van de huisgelden¹⁶ worden de huizen van de beide straatkanten schijnbaar willekeurig door elkaar

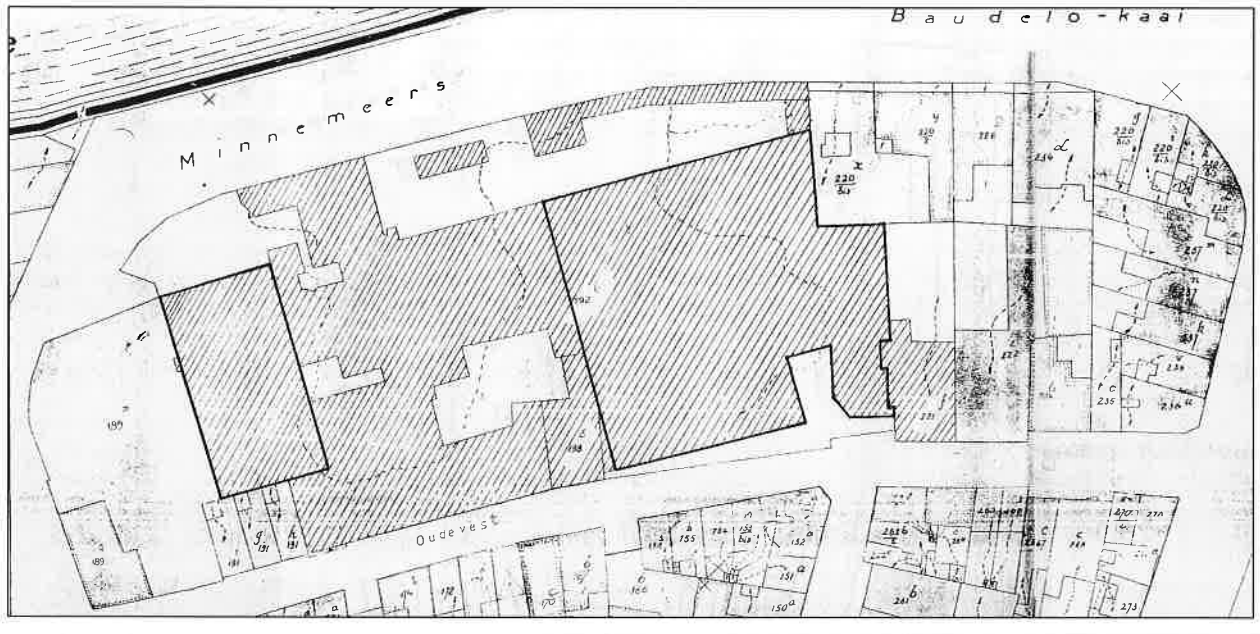
opgesomd, weliswaar steeds in dezelfde volgorde. Bij sommige huizen is de straataanduiding zelfs manifest onjuist¹⁷. De methode van Lievois en Charles laat ons echter toe uit te maken welke huizen, eigenaars en bewoners kunnen gelokaliseerd worden in de hier onderzochte bebouwingsblok tussen Oudevest en Minnemeersgracht. Zoals verder zal blijken is dit een uiterst belangrijke sleutel die toegang geeft tot een goed begrip van de situatie in deze straat. De 'oude boeken van huisgelden'¹⁶ omvatten de volledige 18de eeuw met uitzondering van de periodes 1734-1744 en 1752-1762 en de eveneens verloren gegane registraties van de inrichting van drie arbeidersbeuiken aan de Oudevest tussen 1778 en 1788¹⁸. Een enkele toevoeging werd geregistreerd in de boeken met dubbelnummer AA¹⁹.

De belastingswaarde van de huizen die over de ganse periode constant bleef in de verschillende boeken van de huisgelden, behalve bij samenvoegingen en opsplitsingen, is in de context van dit onderzoek een zeer belangrijk gegeven, samen met de eigendomsstructuur (eigenaars-bewoners versus huurders). Deze eigendomsstructuren werden op systematische wijze vastgelegd in de *prijzij* van 1672 en in de 'nieuwe' registers van de huisgelden en de overeenstemmende concordantieta-bellen met het 'Oostenrijks huisnummer'²⁰.

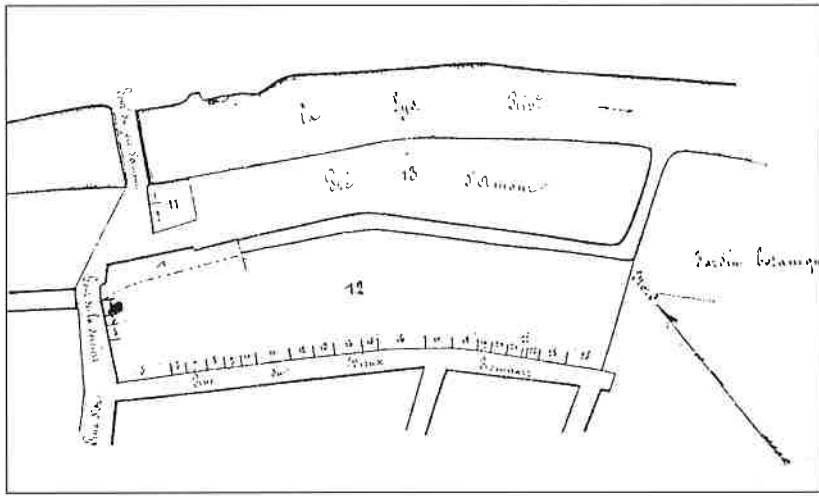
Figuur 1
 Situering van de zone Oudevest-Minnemeersgracht op het plan Goethals uit 1796 (gearceerd gedeelte). De verbinding tussen de gracht en de Leie dwars over de Minnemeers, met een brugje, waarvan sprake in voetnoot 35, is duidelijk herkenbaar (verzameling SAG, Atlas Goetgebuer)

Figuur 2
De bestudeerde zone op een
moderne kadasterkaart uit 1980
(sectie B).
 (verzameling T.D. Stedebouw)

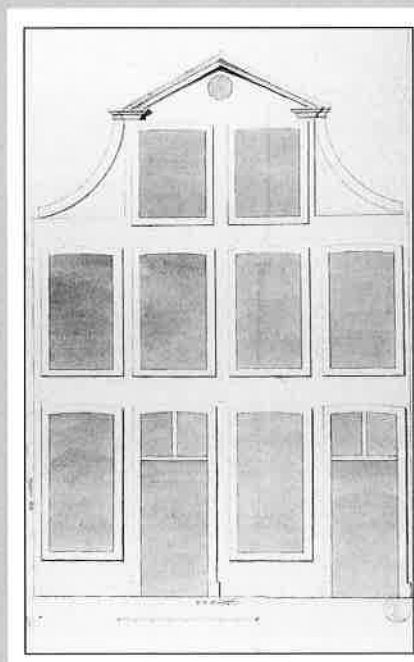

Figuur 3
De situatie van het gebied zoals
weergegeven op de eerste echte
kadasterkaart, officieel uit
1836 maar vermoedelijk opge-
maakt rond 1827. De 'Oosten-
rijkse' huisnummers (E211 -
E262) worden weergegeven op
de verschillende percelen. Per-
ceelsgrenzen die in 1672 niet
bestonden worden weergegeven
met stippellijn. Perceelsgren-
zen die in dat jaar wél beston-
den, maar niet meer in 1827,
worden met een streepjeslijn
weergegeven.
 (verzameling SAG)

Figuur 4
 Deelkaartje uit de zgn. *Atlas Napoléon* (Section B, f 48) met de 'Ilôts' 11, 13 en 14. Een vergelijking met figuur 1 toont ons hoe de monding van de Minne-meersgracht in de Leie meer stroomopwaarts verschoven werd bij de aanleg van de 'Jardin botanique' in de laatste jaren van de 18e eeuw (na 1796).
 (verzameling Rijksarchief)

Figuur 5
Modelle bij de bouwaanvraag van het voorhuis van het beluik op kad. (1836) nr. B224, door J.B. De Prez uit 1773. Hoewel in de bouwaanvraag nergens sprake is van een beluik of achterhuisjes herkent men zeer duidelijk de beluikingang rechts (vergelijk met figuur 3).
 (verzameling SAG)

Figuur 7
 Gegevens omtrent het beluik op kad. (1836) nrs. 199-212. De eigenaar bewoonde hier zelfs het voorhuis. Verdere uitleg omtrent de gegevens : zie figuur 6. De verloren gegane register HH die deze huisjes vermoedelijk voor het eerst registreerde, werd opgemaakt tussen 1778 (ontstaan van de registers GG) en 1788 (ontstaan van de registers II).
 (verzameling SAG)

Figuur 6
 Gegevens omtrent het beluik op kad. (1836) nrs. 224-233 opgetrokken in 1773 door J.B. De Prez, zoals weergegeven in de 'nieuwen boek van de huisgelden' (SAG OA Reeks 153/1 nr. 201), voor deze wijk vermoedelijk in 1783 opgemaakt.
 1e kolom : verwijzing naar de 'oude boeken van het huisgeld',
 2e kolom : 'Oostenrijks' huisnummer, 3e kolom : eigenaar, 4e kolom : gebruikers, 5e kolom : verwijzing naar het 'landboek' van de grondcijzen, 6e kolom : bedrag van het huisgeld.
 (verzameling SAG)

O.	E.	Registratie	Gebruiker	Landboek	Bedrag
			De Regent		
			Jacob Schelle		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
HH	219	W. J. van der Kolk	W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		

O.	E.	Registratie	Gebruiker	Landboek	Bedrag
			W. J. van der Kolk		
			J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			J. van der Kolk		
HH	219	W. J. van der Kolk	W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		
			W. J. van der Kolk		

De beroepsbezigheden van de bewoners konden gedeeltelijk onderzocht worden, en gelokaliseerd op verschillende percelen. De gemakkelijkst toegankelijke bron hiervoor, de *Wegwijzer der Stad Gent* 21, vangt slechts aan in 1770. De jaargangen 1770, 1776, 1778, 1780, 1785, 1790, 1795 en 1800 werden geraadpleegd. Voor wat de vroegere situatie betreft, kon een consultatie van de ledenregisters van de neringen die hier vooral actief waren, nuttige inlichtingen opleveren²².

Hierbij dient wel aangestipt te worden dat deze bronnen alleen gegevens bevatten omtrent een bovenlaag en een zekere middenlaag van de beroepsbevolking. De bewoners van de eind 18de-eeuwse beluiken van de Oudevest bijvoorbeeld, kan men hierin niet terug vinden. Overigens was het, ruimtelijk gezien (cf. hoofding Beluiken), vrijwel onmogelijk dat deze mensen hun beroep konden uitoefenen in hun woonplaats. Zoveel mogelijk werd getracht alleen de beroepsbezigheden van de werkelijke bewoners te registreren op de verschillende percelen. Dit was echter niet altijd met zekerheid uit te maken, omdat het soms niet duidelijk was of bepaalde personen eigenaars of huurders waren. Zoals we verder zullen zien telde het gebied een hoog aantal eigenaars-bewoners, hetgeen de betrouwbaarheid van dit type gegevens verhoogt.

EVOLUTIE VAN HET PERCELEN- EN HUIZENBESTAND

Noodgedwongen moeten we voor de hier beschouwde periode percelen gelijkstellen met huizen, aangezien de registers van de huisgelden de enige betrouwbare bronnen uitmaken. Meer nauwkeurige topografische gegevens ontbreken. Zeer waarschijnlijk was de volledige straatzijde aan de Oudevest tijdens de gehele periode volgebouwd met huizen. De enige vermeldingen van nieuwbouw (registers met dubbelnummers AA en HH in ons geval) betroffen achterbouwsels: een huisje achter de Oudevest aan de gracht¹⁹, en twee beluiken (zie verder).

Opvallend is het feit dat er tijdens de 18de eeuw nauwelijks beweging was in het huizen-percelenbestand van de zone. Dit gegeven staat in scherp contrast met de directe omgeving, met name ook met de andere zijde

van de Oudevest⁶. Wél vormen de verder beschreven beluiken hierop een uitzondering, maar deze kwamen tot stand op achtererven, zeer vermoedelijk binnen verder onveranderde erfgronden. Dit kan men afleiden uit hun situering op de eerste kadasterkaart (figuur 3). Een vroege samenvoeging betreft het oude kadastrummer 197. Dit bestond uit een grotere eigendom (huisgeld 16 1b) die in 1672 toebehoorde aan Michiel Spanoghe en een kleine eigendom (huisgeld 4 1b) van de weduwe Adriaan Dgerdere.

Reeds in 1701 echter was deze laatste in handen gekomen van buurman Spanoghe, een verver. Tot het einde van de 18de eeuw bleven de huisgelden apart genoteerd, maar de afwezigheid van huurders laat vermoeden dat er reeds in 1701 slechts één enkele woning was.

Twee splitsingen vonden plaats in het eigendommencomplex De Laere-Van Overwaele-Turckschaep (zie verder) aan het einde van de Oudevest en de Goudstraat naar de Minne-meersgracht toe. Met uitzondering van precies dit laatste complex, kan de perceelsstructuur in 1672 vrij gemakkelijk en betrouwbaar worden afgeleid uit de eerste kadasterkaart (figuur 3). Hiervoor dient men de hoger vermelde kleine veranderingen, samen met de toestand die kan afgeleid worden uit het deelkaartje van de *Atlas Napoléon* (figuur 4), in te passen in deze kaart. Op deze wijze kan ook voor deze zone een hypothetische kadasterkaart anno 1672 gemaakt worden, zoals ook kon gebeuren voor de nabijgelegen woonblokken uit de Waterwijk⁶. De vermoedelijke toestand in 1672 werd aangeduid op figuur 3.

VERSCHILLEN MET EEN TYPISCHE WOONBUURT

In welke mate de situatie en de evolutie van de bebouwingsblok tussen Oudevest en Minne-meersgracht reeds vóór de aanvang van de 19de eeuw verschilde met de woonblokken in de onmiddellijke buurt, kan het best verduidelijkt worden met behulp van een vergelijking tussen de beide straatzijden van de Oudevest. In tabel 1 vindt men de aantallen huizen (hoekhuizen inbegrepen, samen met de huizen aan de Goudstraat tot aan de Minne-meersgracht) en de tientallen huiseigenaren die het eigen huis bewoonden in 1672, vergeleken met de situatie in 1783-

1793. Hierbij dient er wel rekening mee gehouden worden dat de straatlengte die aan de MIAT-zijde in aanmerking komt, langer is dan aan de overzijde.

In 1793 is het aantal huizen aan de overkant van het MIAT (Oudevest - onpare huisnummers) gestegen van 18 tot 27, terwijl het aantal eigenaars-bewoners gedaald is van 7 tot slechts 2. De opsplitsingen die toen doorgevoerd werden, worden in meer detail beschreven in de bijdrage omtrent de woonblokken tussen Ottogracht en Oudevest⁶. Aan de andere zijde, aan de MIAT-kant binnen de hier bestudeerde zone, bleef het aantal huizen constant, terwijl het aantal eigenaars-bewoners steeg van 11 tot 15 op 25. Typisch waren hier enkele 'huizenparen', waarvan het grotere huis telkens bewoond werd door de eigenaar, en het kleinere door een huurder (de nrs. E251-252, E255-256, E260-261).

Op het eerste zicht lijkt dit op een uiteen groeien van een oorspronkelijk nagenoeg identieke toestand aan de beide straatzijden. Wanneer men echter de bedragen van de huisgelden aan de twee straatzijden vergelijkt, dan ziet men dat aan de MIAT-kant de duurdere eigendommen reeds in 1672 domineerden (18 op 25 in de categorieën met huisgeldbedragen gelijk aan of hoger aan 10 1b. gr.), terwijl aan de overzijde slechts 3 op 18 huizen in die orde van grootte vielen (tabel 2). Aan het einde van de 18de eeuw was dit verschil nog groter geworden. De relatief grote bedragen van de huisbelastingen spruiten vermoedelijk voor een belangrijk gedeelte voort uit de ongewone diepte van de percelen: over praktisch de ganse lengte van de strook nauwelijks variërend rond de 40 meter, met oppervlaktes die meest tussen 200 en 400 m² lagen. Vermoedelijk was ook in de 18de eeuw een groot gedeelte van de achtererven overbouwd, zoals in de 19de eeuw (figuur 3), al kunnen we hieromtrent geen zekerheid hebben.

ARBEIDERSBELUIKEN

Bij dit alles moet echter vermeld worden dat in het laatste kwartaal van de 18de eeuw in deze straat, zoals toen ook in andere stadsdelen, een nieuw fenomeen opdook: de arbeidersbeluiken²³. In de Waterwijk waren dat er drie. Allicht niet toevallig waren ze alle drie

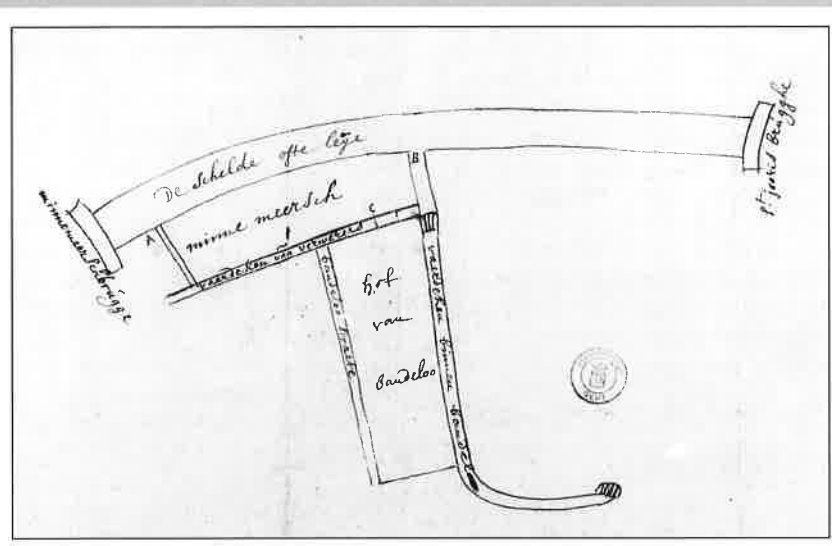
gelegen aan de Oudevest. In de 19de eeuw zouden er geen beluiken meer bijkomen in de wijk. Pas in 1912-1913 zou een der laatste Gentse beluiken opgericht worden in de Waterwijk, even buiten de hier bestudeerde zone: het inmiddels ook reeds verdwenen Verdonckbeluik in de De Beersteeg.

Eén van de drie 18de-eeuwse beluiken werd gebouwd door de herbergier Francies Monteyne en was gelegen in de Oudevest aan de overzijde van de hier beschouwde zone. Het werd beschreven door Deseyn²⁴. In 1773, enkele jaren voor Monteyne, voor een klokgevel²⁵ te situeren aan de MIAT-zijde van de Oudevest, die zeer duidelijk een huisje en een beluiktoegang (kad. 1836 nrs. 224-233) aan de straatzijde afsloot (figuur 5). Het huisje aan de straatzijde was relatief luxueus: de deur was geflankeerd door twee vensters. Uiterst rechts bevond zich dan de beluiktoegang. Voor het huis aan de straat werd in de 'nieuwe' boeken voor het huisgeld²⁶ (E257 in SAG OA 153/1 nr. 201) een huisgeld van 10 pond genoteerd terwijl de 7 overige huisjes slechts 14 pond samen verschuldigd waren (figuur 6). Deze eigendom was voordien (tussen 1706 en 1773) in handen van de familie Vanden Bossche Pieter, (vermoedelijk twee verschillende personen), en daarvoor nog, tenminste vanaf 1701, werd Frans Pieters als eigenaar vermeld. Dezelfde Frans Pieters en dezelfde Pieter Van den Bossche(s) werden, respectievelijk in 1672 en vanaf 1721 tot 1778, eveneens opgetekend als eigenaren van een eigendom aan de MIAT-zijde van de straat, waarop vermoedelijk tussen 1778 en 1788²⁷ nog een beluik (kad. 1836 nrs. 199-212) opgetrokken werd (figuur 7). Hiervan is echter geen bouwaanvraag bewaard gebleven. Vermoedelijk werd het geheel opgetrokken op het achtererf van een reeds bestaand huis. Wellicht bezat dit beluikje alleen een uitgang aan de Minnemeers via een brugje over de gracht. In de *Atlas Napoléon* waarin ook nauwe toegangen normaliter geregistreerd en voorgesteld worden, ontbreekt elk spoor van een toegang naar de Oudevest. Dit beluik verdween reeds in 1856, of nog vroeger²⁸, toen het opgeslorpt werd in de spinnerij Guéquier.

Deze nu verdwenen beluiken zijn goed bestudeerbaar op het eerste kadasterplan. De huisjes in beide beluiken waren erg klein: in het be-

luik op kad. nrs. 199-212 waren er telkens 5 huisjes met oppervlakten niet groter dan 12 m² (muren inbegrepen), gelegen aan weerszijden van een gangetje van ongeveer 120 cm breed. In het beluik op kad. nrs. 224-233 waren de oppervlakten meer gevarieerd, van 10 tot 20 m², en was het gangetje breder. Het huisgeld (stadsbelasting) op deze huisjes kan berekend worden op 2 pond groten²⁹.

eeuw verder alleen nog aangetroffen aan de Apostelhuizen³³. De huisjes in de 'Braecke' verdwenen reeds tijdens het eerste decennium van de 19de eeuw, toen de suikerraffinaderij Van de Woestyne³⁴ er het ganse gebied tussen de Minnemeersgracht en de Leiebocht inpalmde.

In de nabijgelegen De Beersteeg, aan de overzijde van de Goudstraat, ontstonden er in de 18de eeuw nog meer zeer kleine behuizingen, voornamelijk door opsplitsing in kleinere eenheden aan de straatzijde. Zeven van de twaalf daar gelegen huizen en erven werden in de loop der 18de eeuw gesplitst in twee tot zes eenheden van 2 tot 4 lb. huisgeld, samen 24 huisjes³⁰. In de eveneens dichtbij gelegen 'Braecke', in het verlengde van de Minnemeers aan de overzijde van de straat naar de oude Minnemeersbrug toe, werden een reeks zeer kleine huisjes gebouwd op het terrein dat in de eerste helft van de 16de eeuw ingenomen werd door de Jong-Sint-Sebastiaans Schuttersgilde, en later door een blekerij³¹. Men telde er 16 huisjes getaxeerd op slechts 1 lb. gr., 6 huisjes van 2 lb. gr., en een 'houtlogie' met als 'besetters' de armen van Sint-Jacobs³². Een dergelijke grote concentratie van uiterst laag getaxeerde huisjes werd in Gent aan het einde van de 18de

Figuur 8
Het 'Vaardeken der Verwers' met de voorgestelde afdamming van de Minnemeersgracht voor 'verwe en andere vuyle waeteren' anno 1732 (zie voet 35) (SAG OA Reeks 535 nr. 197-5).
(verzameling SAG)

LOKALISATIE VAN DE VERSCHILLENDE BEDRIJVIGHEDEN

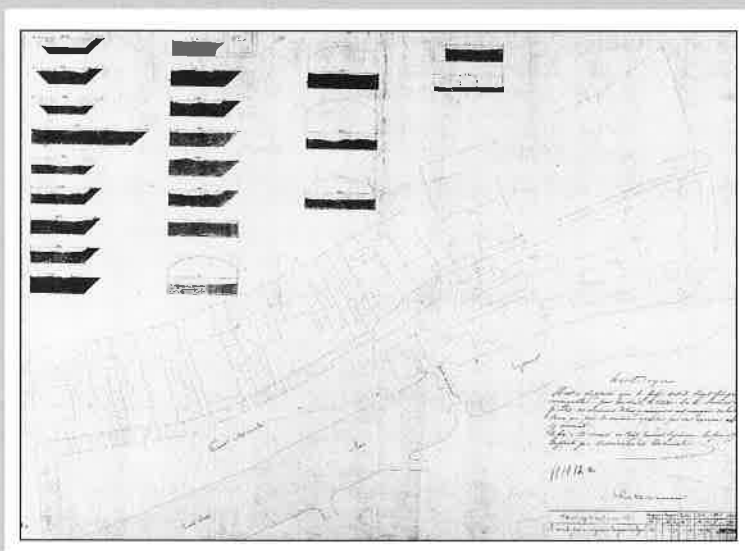
Het bestudeerde gebied telde 27 'Oostenrijkse' huisnummers die toegekend werden in de periode 1783-1793. Deze nummers werden als basis genomen voor de lokalisatie van de bedrijvigheden van de bewoners en eigenaars. Deze worden weergegeven en verbonden met de 'Oostenrijkse' huisnum-

mers en de eerste kadastrumnummers uit de 19de eeuw (figuur 3) in tabel 3.

De bewoners en/of eigenaars aan de MIAT-zijde waren op het einde van de 18de eeuw met uitzondering van één vishandelaar en één beenhouwer, beiden behorend tot de bekende Van Loo-familieclan, en één meester-metser, Pieter Van de Capelle jr., uitsluitend in de textielsector bedrijvig. De drie huizen van deze personen waren ook voordien, tot in 1672,

Minnemeersgracht aangeduid als *Vaardeken der Verewers*³⁵. Deze bedrijvigheid vereiste een zekere ruimte en de nabijheid van water, twee voorwaarden waaraan hier voldaan werd. Omtrent het belang van de Oudevest met betrekking tot de tweede activiteit is er minder zekerheid. Tijk is doek van kempen of vlassengaren, zeer gesloten geweven en vooral gebruikt voor matrassen, overtrekken, zeilen en tenten. De tijk- en linnenwevers waren sinds de 16de eeuw in één ambacht verenigd, waaraan in 1772 de tapijt- en dubbelwerkers, de *tirentijn-*, (*boere*)-*caffa-*, *flanelle-*, *ligatuur-*, *serveet-* en *ammelaken-*wevers toegevoegd werden³⁶. Niet zelden werden meerdere erg verschillende activiteiten uitgeoefend door éénzelfde persoon³⁷, hetgeen de diversiteit van de activiteiten gedeeltelijk verklaart.

Naar de bedragen van de huisgelden gemeten, was het belangrijkste bedrijf actief in de verfproductie en de textielweverij. Het was vanaf 1715 en tot halverwege de 19de eeuw onafgebroken in handen van de familie Roelant³⁸. De ververij-activiteit bleek in de 18de eeuw verder ook nog combineerbaar met deze van een *menagiebrouwerij*. Het bedrijf was gevestigd naast de achtergebouwen van het Baudelo-klooster (kad. 1836 nrs 235-236 met een binnenperceel nr. 237³⁹. Het eigendom was samengesteld uit twee bijna even belangrijke delen die tussen 1672 en het einde van de 18de eeuw geregistreerd bleven met een huisgeld van 30, respectievelijk 26 lb. In de 'nieuwe' boeken van het huisgeld uit 1783-1793⁴⁰ was er een opsplitsing tussen een klein verhuurd gedeelte van 10 lb. (kad. 1836 nr. 235) en een groot eigendom van 46 lb. (kad. 1836 nr. 236). Een 19de-eeuwse foto van de straatzijde aan de Oudevest⁴¹ toont aan dat het eigendom aan de straatzijde samengesteld was uit niet minder dan 4 huizen. Het meest linkse bevat een 18de-eeuwse poort, volgens de bouw aanvraag opgetrokken door Reynier Roelandt in 1767⁴², en te situeren op kad. nr. 235. Meest waarschijnlijk bestonden de 2 eigendommen geregistreerd in 1672 uit telkens 2 huizen. Een andere mogelijkheid zou erin kunnen bestaan dat het links gelegen eigendom slechts één huis aan de Oudevest samen met de achterzijde aan de Minnemeers omvatte, zoals in 1836 volgens de kadastrakaart het geval was (figuur 3). In dat geval zouden de drie huizen

Figuur 9

In opvolging van de gegevens over de perceelsstructuur in dit artikel leverde ook het 'Fonds Openbare Werken 19de- begin 20ste eeuw' (SAG Reeks G) aanvullende inlichtingen over de recentere evolutie van de eigendommen tussen Oudevest en Minnemeers.

Als voorzorgsmaatregelen tegen cholera-epidemieën is in 1849 het dichtgeslibte Verversvaardeken ontslijkt. In 1851 - zoals uit bovenstaande opmeting van de perceelsstructuur blijkt - plande men de herprofilering ervan. Tenslotte werd besloten liever tot demping over te gaan zodat de zgn. 'Peirde-meersch' bij KB van 5.2.1866 als openbaar domein kon worden afgeschaft.

(SAG Atlas Grootgebouwer. Gegevens Guido Deseyn, MIAT)

de enige die niet bewoond werden door, of eigendom waren van mensen uit de textielsector (kad. nrs. 195, 220 en 235 op figuur 3 en in tabel 3). Wellicht hield de aanwezigheid van beenhouwers verband met de paardenslachterij-activiteit in de *Peirde-meers*. Hun percelen waren net als de andere uit de zone, relatief groot (ca. 400 en ca. 250 m²) en hadden een grote overbouw of verschillende bijbouwsels op de achtererven, tenminste als we de toestand weergegeven op de eerste kadastrakaart mogen extrapoleren naar de 18de eeuw.

De activiteit op de andere percelen hield voornamelijk verband met twee specifieke activiteiten uit de textielsector: de ververij en de tijkweverij. Omtrent het belang van de eerste Oudevest-activiteit in de Gentse context kan er geen twijfel bestaan. In een verzoekschrift met bijgevoegde kaart (figuur 6) uit 1732 wordt de

rechts daarvan gesitueerd, deel uitgemaakt hebben van een eigendom dat reeds in 1672 geregistreerd werd onder één enkel huisgeld. Beide veronderstellingen zijn compatibel met de mogelijkheid dat hier nog voor dat jaartal verschillende eigendommen samengevoegd werden, met schaalvergroting tot gevolg.

Aan het andere uiteinde van de Oudevest was het grootste gedeelte aan de straatzijde vanaf 1768 ingenomen door de eigendommen van de negociant in lijnwaad Jan Pieter Van Laere met als opvolger aan het begin van de 19de eeuw, de verver Pieter Deleu. Zij volgden er de advocaten-eigenaren Van Overwaele en Turckschaep op. Deze verwierven in de loop van de 18de eeuw twee vrij belangrijke eigendommen, respectievelijk van 18 en van 22 lb. gr., die samen met drie kleinere, één aaneengesloten geheel vormden, dat samen viel met kad. nr (1836) 189, 189bis, 190 en 191. Hierin was een stuk overwelfde Minnemeersgracht begrepen, de gevelwand aan de Minnemeersstraat-Goudstraat (op een klein stukje na) en ook een gedeelte van de Oudevest. Aan het einde van de 18de eeuw vertegenwoordigde dit echter nog geen schaalvergroting, eerder een schaalverkleining, aangezien er naast de fraaie behuizing van de eigenaar ⁴³ nog enkele huurwoningen in begrepen waren. Pas aan het einde van de 19de eeuw zou het tot een werkelijke samenvoeging komen onder de fabrikant Deleu, zoals blijkt uit het kadasterplan van 1836.

Daartussen was er een aaneenschakeling van kleinere, maar toch nog relatief belangrijke eigendommen die niet alleen diep maar ook vrij breed waren aan de straatwand, vooral naar de Baudelo-abdij toe.

Hier kon er, naast de grotere bedrijven, ook nog verversactiviteit gesitueerd worden op het (1836) kad. nr. 197, het hoger beschreven huis van Adriaan De Leu (genoteerd in 1744-1752) en vanaf minstens 1762 van

de blauwverver Joannes Heye. Deze laatste woonde aan de Lange Munt maar liet in de Wegwijzer van Gent (1776) vermelden dat '*de kalandar is gesitueerd op d'Oude Vest*'. Deze blauwververij zou vanaf 1813 de katoenspinnerij Pieter Van Huffel en C^o herbergen en aldus de kern vormen van de textielfabriek Desmet-Guéquier, het huidige MIAT.

Een andere cilindermolen en kalandar bevond zich op het kad. nr. 221 (heden Oudevest nr. 14-16, naast de MIAT-burelen). Deze was vanaf 1779 eigendom van Judocus (Josse) Hautekiet. Aan het begin van de 18de eeuw was er ook nog een verver (Valentin Majeur) gevestigd op de kad. nrs. 219 (heden opgenomen binnen het Manchesteriaans spinnerij-gebouw van MIAT) en een andere (Pieter Paternot) aan de overzijde van de Oudevest op de nrs. 179-180. Deze laatste was er eigenaar van twee naast elkaar gelegen huisjes op twee zeer kleine perceeltjes. Vermoedelijk oefende hij zijn beroep uit aan de overkant van de straat.

Op een hele reeks kadastrale nummers uit 1836, nl. 196, 213, 214-217, 218-219 en 222-223, waren aan het einde van de 18de eeuw leden van de '*Vier geunieerde Neiringen van de Tyk, Lynwaet, Tierentyn en Legatuerwevers*' gevestigd. Sommigen onder hen lieten zich reeds in 1770, het aanvangsjaar van de '*Wegwijzers der Stad Gend*', als '*Fabriqueurs en Koopmans van Camelotten en andere Stoffen (gesyt Legatuerwevers*)' opnemen in die gids.

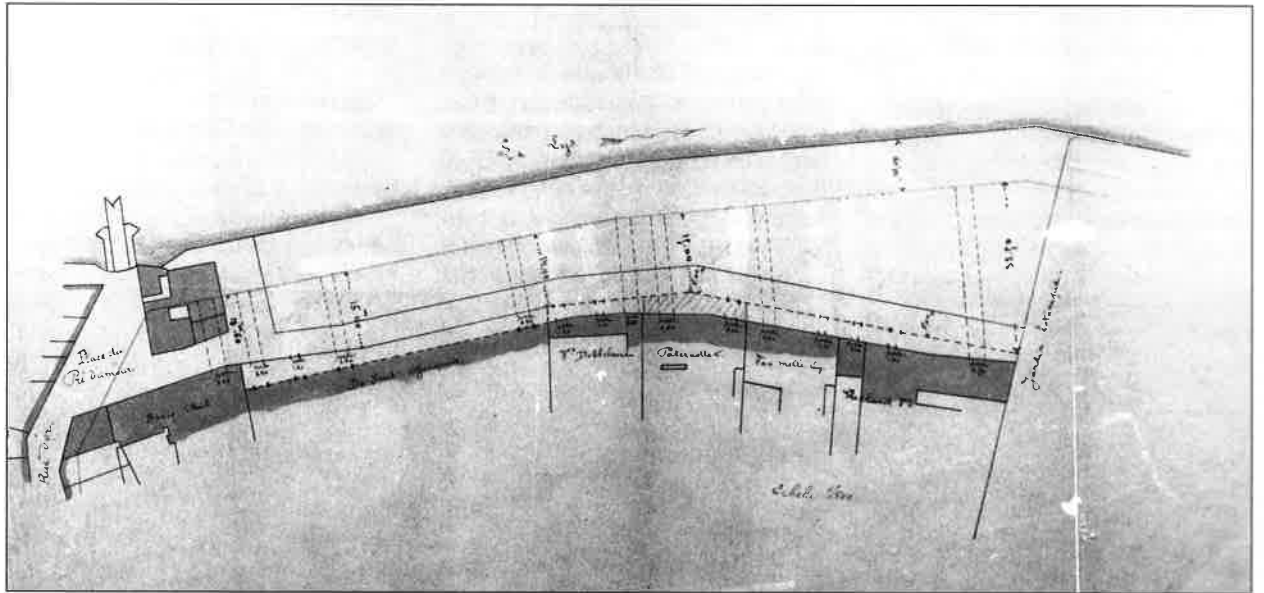
Op de meeste van deze percelen, en ook nog op enkele andere (zie tabel 3), waren er ook in de daaraan voorafgaande periode, leden van de neiring der tijk- en lijnwaadwevers gevestigd. De tijkweverij, meer bepaald de fabricage van zeildoek, zal verder tijdens de gehele 19de eeuw aan de Oudevest belangrijk blijven, alvorens te verhuizen naar de stadsrand en de buiten ⁴⁴. Voor de andere activiteiten, die heel gevarieerd zijn, kan verwezen worden naar tabel 3.

C O N C L U S I E S

Hoger zagen we dat de blauwverver Heye zijn bedrijf uitoefende in de Oudevest, maar zelf (vermoedelijk in een winkel) woonde hij aan de Lange Munt. Dit is niet typisch voor de pre-industriële situatie, waar wonen en werken geografisch niet van elkaar gescheiden waren. Bovendien kon er op elk van de percelen tussen Minnemeersgracht en Oudevest, weergegeven op de kadasterkaart van 1836, bedrijvigheden gelokaliseerd worden die opgenomen werden in de opeenvolgende Wegwijzers der Stad Gent vanaf 1770.

De vraag kan dan ook worden gesteld of de hierboven geschetste situatie aan de MIAT-kant van de Oudevest er op zou kunnen wijzen dat het bebouwingsblok in de 18de eeuw een proto-industriële evolutie kende. Indien dit het geval was, dan uitte zich dat in de hier behandelde tijdspanne, tussen 1672 en 1793 (nog) niet in schaalvergroting van de door de bedrijfjes ingenomen terreinen, maar, merkwaardigerwijze, in een schaalverkleining van de behuizingen van de arbeiders die vermoedelijk in deze bedrijven of in andere uit de buurt werkten. Perceelsvergroting van de industriële panden zou er slechts onweersstaanbaar komen vanaf de tweede helft van de 19de eeuw ². De perceelsverkleining kwam er in het beschouwde gebied echter alleen door de oprichting van twee arbeidersbeluiken op de achtererven van twee huizen op percelen die verder niet veranderden in hun begrenzing. De andere vrij grote percelen bleven nagenoeg onaangeroerd. Dit terwijl aan de overzijde van de Oudevest en de Goudstraat, de evolutie van de behuizing en de eigendomsstructuur naar vrijwel uitsluitend kleine tot zeer kleine huurwoningen zich doorzette.

Hieraan dient echter de vaststelling gekoppeld te worden dat de situatie aan de MIAT-zijde van de Oudevest reeds in 1672 verschilde, niet alleen

Figuur 10

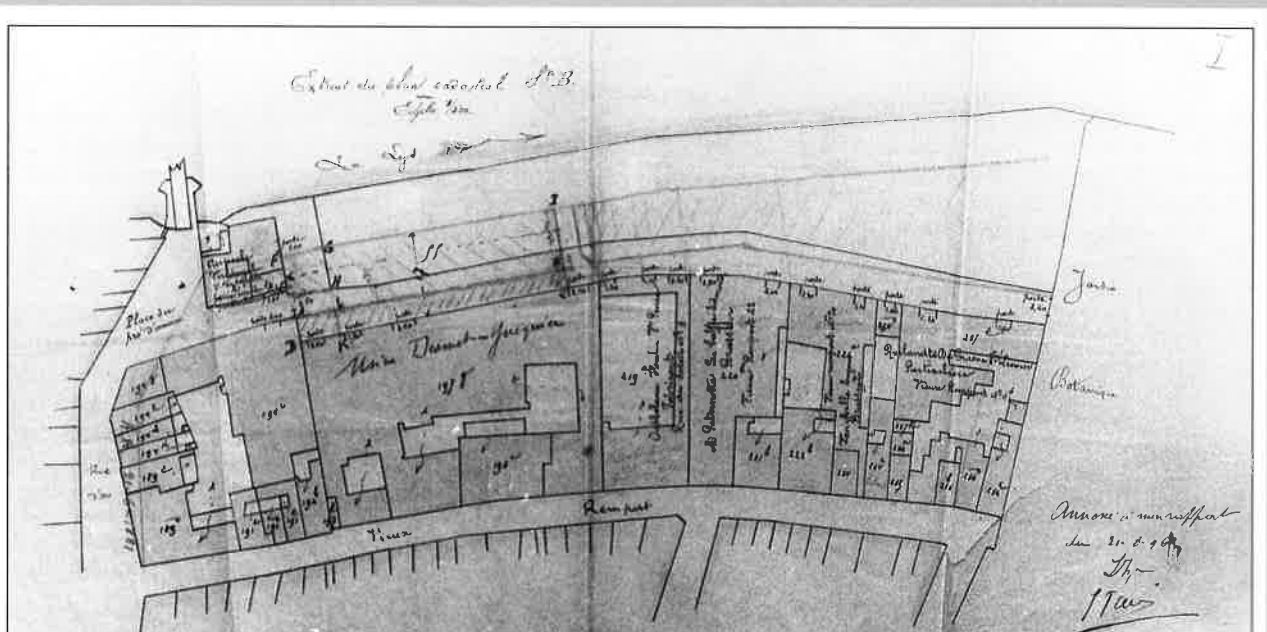
De vage grond van de Paarde- of Minnemeers bleef in de tweede helft van de 19de eeuw enkel in gebruik als uitweg en stapelplaats voor de aansluitende bedrijven van de Oudevest. De wens van zaakvoerder Hebbelinck van de NV Desmet-Guéquier om in november 1896 een gedeelte ervan tot uitbreiding van zijn bedrijf aan te kopen bracht de urbanisatie van de omgeving op gang en leidde tot de verlenging van de Baudelostraat (waarvoor de oude ververij, nadien katoenspinnerij Roelandt werd afgebroken), de aanleg van de Minnemeerskaai en, in 1905, tot de bouw van de gelijknamige brug.

(SAG Reeks G nr 260 t/m 263. Gegevens Guido Deseyn, MIAT)

Figuur 11

Alle industrieën betrokken bij de verkaveling van de Minnemeers - toen in gebruik door de Plantentuin - zijn op onderstaand plan weergegeven: NV katoenspinnerij Desmet-Guéquier, juteweve-rij en zeilmakerij Dobbelaere-Hulin, brouwerij Paternotte (tevens steenkapper op Sint-Amandsberg) en brouwerij Van Melle. Het eigendom Dobbelaere is in 1905 gesloopt voor de bouw van de nieuwe Manchesteriaanse spinnerij Desmet-Guéquier. Ook de achterbouw van de gewezen brouwerij Paternotte is in 1946 ingelijfd als bureelgebouw van dit katoenbedrijf (dit is nog zichtbaar op de eerste verdieping). Als laatste getuige van de oude bebouwing bleven op heden enkel de woonhuizen Paternotte en Van Melle - annex brouwerij - bewaard.

(SAG Reeks G nr 260 t/m 263. Gegevens Guido Deseyn, MIAT)

van deze aan de andere straatzijde, maar ook van de toestand in de andere straten uit de onmiddellijke buurt. Verdere studie van de periode voorafgaand aan 1672 kan hier wellicht klaarheid brengen. Het is niet uitgesloten, dat er hier een schaalvergroting door samenvoeging van huizen reeds vóór 1672 tot stand kwam. Dit zou met name het geval kunnen geweest zijn voor de brede percelen kad. nr. (1836), 189 (vroegere toestand beter te zien op perceel nr. 5 van ilôt 12 van de *Section de La Liberté* in de zgn. *Atlas Napoléon*), 123, 219, 220, 221, 222 en 236. Dergelijke gevelbreedten duiden in de woonstraten van de rest van de wijk, vrijwel altijd op vroegere samenvoegingen⁶. Overigens is het ook mogelijk dat de ligging van deze huizen met hun diepe achtererven, die uitgaven op de Minne-meersgracht en de Minne-meers, reeds vanaf hun ontstaan een groter dan normale gevelbreedte impliceerde. Samenvattend kan geconcludeerd worden dat het huizen- en percelenbestand in de bestudeerde zone, die gedomineerd werd door twee belangrijke takken uit de textielsector (ververij en tijd-lijnwaadweverij), merkwaardig stabiel bleef in de periode 1672-1800. In hoeverre het enige hier opvallend nieuwe fenomeen, het ontstaan van de arbeidersbeluiken in het laatste kwartaal van de eeuw, kan duiden op een vroeg-industriële evolutie in deze zone, is niet duidelijk. Wellicht kan verder doorgedreven onderzoek, bv. naar de inboedels van de toenmalige bewoners van het gebied, meer inzicht brengen in de uitrusting van hun bedrijffjes en hun manier van leven en werken.

¹ Voornamelijk de 19de-eeuwse industrieel-archeologische geschiedenis van belangrijke gedeelten van dit gebied en in de onmiddellijke nabijheid ervan, werden beschreven in DESEYN Guido, *Rondom de Minne-meersgracht. Ontwikkeling van een vroeg-industrieel site*. Uitgave MIAT-VIAT, Gent, zonder datum, p. 1-43 en DESEYN Guido, *De Barakken. De ontwikkeling van een vroeg-industrieel site*, in TIC, Gent, Jg. 10 nr. 3, deel 22, p. 13-20.

² Deze veranderingen hingen vooral af van de evolutie der spinnerij Pieter Van Huffel en C^o, later Ceuterick-Van Huffel en Desmet-Guéquier, beschreven in DESEYN Guido, *Opzoeknaarde 'roots'. Het depotmuseum van het MIAT in een gewezen spinnerij* in *Tijdschrift voor Geschiedenis van Techniek en Industriële Cultuur*, Gent, 1987, Jg. 5, nr. 3-4, p. 45-55 en DESEYN Guido, *Eigenaars en uitbaters van de spinnerij Desmet-Guéquier* in TIC, Jg. 10, nr. 2 p. 23-29. Enkele bevindingen van bodem-archeologisch onderzoek op deze plaats werden beschreven door RAVESCHOT Patrick, *Industrieel-archeologisch onderzoek aan de Minne-meers* in *Tijdschrift voor Geschiedenis van Techniek en Industriële Cultuur*, Gent, 1987, Jg. 5, nr. 3-4, p. 56-59.

³ Enkele fragmenten uit de 17de-eeuwse en de 18de-eeuwse geschiedenis van drie bedrijven uit het gebied in DESEYN Guido, s.d., p. 4-5 en 11-12.

⁴ LIEVOIS Daniel, *Bouwhistorisch onderzoek van particuliere huizen in stedelijk milieu*, in *Stadsarcheologie*, Gent, 1992, Jg. 16 nr. 2, p. 9-26. Verder uitgewerkt in *Huizenonderzoek in Gent*, Gent, 1994, p. 21-35, 61-79 en 117-129.

⁵ CHARLES L., *De Gentse registers van het huisgeld als kadastrale bron: mogelijkheden en beperkingen (17de-18de eeuw)*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*. Nieuwe reeks, Gent, 1992, Jg. 46, p. 151-193. Verder uitgewerkt in *Huizenonderzoek in Gent*, Gent, 1994, p. 37-59.

⁶ DEVRIESE Luc, *Evolutie van het huizenbestand in enkele bouwblokken in de Gentse Waterwijk sinds 1672*, wordt gepubliceerd in jaargang 1995 van het Gents tijdschrift voor Stadsarcheologie.

⁷ SAGO A 535 nr. 221, bundel 3, te situeren op kad. nr. 214; bundel 11 op kad. nr. 219; bundel 14, een voorhuis van een beluik.

⁸ SAGO A 535 nr. 221, bundel 1.

⁹ SAGO A reeks 153/1 nr. 56, f° 282-283v.

¹⁰ Manuscript 3066 in de handschriftenverzameling der Centrale Bibliotheek Universiteit Gent: *Section B de La Liberté* of *Section du Centre, 2ième partie*, p. 48.

¹¹ Alle kadastrale deelkaarten en nummers hebben betrekking op Gent, Sectie B, 1e blad.

¹² De opeenvolgende gebiedsuitbreidingen van de spinnerij Desmet-Guéquier werden aangegeven in DESEYN Guido, s.d., p. 40 en in DESEYN Guido, 1987, p. 47.

¹³ Aangeduid in franse vertaling als *Le Chapeau* in SAG Reeks R, nr. 362: Lijsten van bestaande herbergen, hotels en bordelen 1807-1812. Te lokaliseren op het Oostenrijks huisnummer E 209.

¹⁴ Het eigendom (kad. 1836 nr. 2) was aan het begin van de 19de eeuw in handen van de kalkhandelaar Verhaeghe uit het Nieuwland. Voortgaande op het merkwaardig uitzicht van de centrale schouw van het hoekhuis aan de Minne-meersbrug, uitte DESEYN (s.d., p. 4) de hypothese dat de kalkschuur van Pieter Van Trappen van wie hij een rekwest uit 1698 beschrijft, zich zou bevonden hebben aan de andere zijde van de straat.

¹⁵ Reeds op het Panoramisch Zicht op Gent uit 1534 in het Bijlokemuseum, duidelijk zichtbaar, met daarbij ook een belangrijke blekerij-activiteit op de Minne-meers.

¹⁶ SAGO A Reeks 153/1, nrs. 102-108, f° 49-50 en 57-65v.

¹⁷ Twee huisjes kad. nr. 179 en 180, de huisnummers Oudevest 55 en 57, werden over de ganse periode genoteerd in de Goudstraat, vermoedelijk omdat zij met het opmaken van de *Prijzjiv* van 1672 toebehoorden aan Joos Goetgebuer, eigenaar van belangrijker huizen op de hoek van de Goudstraten verder in deze straat, heden kad. nr. 181, 183, 184 en 185, Oudevest huisnummer 59 en Goudstraat huisnummers 22, 20 en 18.

¹⁸ De omvorming werd volgens de verwijzing in de concordantietabellen SAGO A 153/1 nr. 201 geregistreerd in het niet bewaard gebleven register HH, opgemaakt tussen 1778 en 1788.

¹⁹ SAGO A, Reeks 153/1 nrs. 7 en 8 f° 4: 'een huyseken staende achter d'aude veste hebben de den inganck recht over de minne-meersbrugge met een brugsken over den grachf.'

²⁰ Denrs. E211-E215 en E240 in SAGO A Reeks 153/1 Nr. 201.

²¹ Voluit: de *Nieuen Almanach Curieux en Util voor 'tjaer M.D. CCLXX often den getrauwen Weg-wyser der Stad Gend*, Gent, 1770. De hierin vermelde straat- of plaatsaanduidingen dienen wel met de nodige reserves behandeld te worden. De Belangrijke lijndraaier Van Driesche, volgens deze bron aan de Oudevest gesitueerd, was in werkelijkheid aan de toenmalige Achterleye (huidige Huidevetterskaai) en het Groenstraatje gevestigd. Het bedrijf Cocquyt (koper- en tingieterij) lag volgens de Wegwijzers aan de Goudstraat. Het is echter te

situieren aan een straatgedeelte dat toen ook wel Goudstraat genoemd werd, maar tegenwoordig Speldenstraatheet.

²²De SAG OA reeksen van erkende gilden vanaf 157 tot 199, met uitzondering van de riemmakers, wagenmakers, schipmakers, willedertouwers, huidevetters, tapijtwerkers en droog-scheerders. In totaal werd het bestand van 22 ambachten, voor zover aanwezig in het stadsarchief, onderzocht. Hierbij dient vermeld te worden dat deze lijsten voor sommige neringen zeer onvolledig zijn, of zelfs totaal ontbreken. Voor de in ons geval belangrijke ververs bv. konden alleen enkele processtukken en rekwesten (SAG OA 156bis, nr. 79) met vrucht geraadpleegd worden.

²³DESEYN Guido, *Volkshuisvesting in Gent-Ancien Regime*, Gent, 1984, p. 9-27.

²⁴Dit beluik gebouwd door Francies Monteyne, werd beschreven in DESEYN Guido, sd, p. 18 en 41.

²⁵SAG OA, Reeks 535 nr. 221-14.

²⁶E257 in SAG OA 153/1 nr 201.

²⁷Verwijzing naar de niet bewaard gebleven registers HH van het huisgeld bij het 'Oostenrijks' huisnummer E 248 in SAG OA 153/1 nr. 201.

²⁸zie DESEYN Guido, s.d., p. 40. Het beluik was, zoals door DESEYN Guido, 1993, p. 24 beschreven, gebouwd op het achtererf van een huis dat in 1828 vervangen werd door de 'directeurswoning' van de spinnerij van Pieter Van Huffel. De architect van deze onlangs verdwenen 'directeurswoning', J.B. Van de Capelle, of een naamgenoot, was overigens reeds in de periode 1803-1810 (*Atlas Napoléon, Section La Liberté*, p. 48v), eigenaar van het arbeidersbeluik.

²⁹Vergelijk de De Beersteeg in de 'nieuwe boeken' van het huisgeld (bv. SAG OA Reeks 153/1 nrs. 201-202), maar kunnen berekend

worden uit het totaal. Eventuele belangrijker voorhuizen van deze beluiken werden afzonderlijk getaxeerd.

³⁰Vergelijk de De Beersteeg in de 'nieuwe boeken' met het 'Oostenrijks' huisnummer E 328 tot D 354, met de huisgelden vermeld in de 'oude boeken' O (SAG Reeks 153/1 nrs. 102-108 f° 53 tot 56v).

³¹DESEYN Guido, s.d. p. 3 en 26.

³²SAG OA Reeks 153/1 nr. 201 huisnummers E 355-368, E 371-381.

³³Met zekerheid afleidbaar uit de zeer nauwkeurige gegevens in de 'Nieuwe boeken van het huisgeld' met de 'Oostenrijkse' huisnummers (SAG OA Reeks 153/1 nrs. 201-202 of 203-205).

³⁴DESEYN Guido, 1993, p. 17. Ook de *Atlas Napoléon*, opgemaakt in 1810-1813, bevat geen spoor van deze huisjes.

³⁵Deze naam werd de gracht, wellicht niet zonder bijbedoelingen, toebedeeld in een verzoekschrift uit 1732 van de prelaat van Baudelo (SAG OA 535 nr. 197, bundel 5, met bijgevoegde, niet al te nauwkeurige tekening, figuur 5). De Baudelo-abdij ondervond moeilijkheden met het water van de gracht gebruikt in haar nabijgelegen brouwerij: '... dat de belauwverweaers woondende langhs het voorseide revierken daeghelijcx hunne verwe ende andere vuyile waten daerinne gooten ende lieten loopen- waerdoore get voorseide rivierken teenemael wiert gheinfecteert soodanighlijck dat de brauwten niet alleenelijcke soogij oock seyde en beddieren, nemaer oock dat het te bedugten was dat datsyne religieusen daerdoore aen onghesontgeden ende groote sieckten souden gebben connen...

Hij stelt een afdamming (C) en een afvoer (A) voor om het probleem op te lossen. De schepenen gingen akkoord, mits een cijns en verplichting om het afleidingsgrachtje te onderhouden en van een brugje te voorzien. Het was in 1796 nog zichtbaar, zoals blijkt op het welbekende plan Goethals.

³⁶zie De POTTER F., *Gent van den Oudsten Tijd tot Heden*, Gent, 1883-1901, Deel IV, p. 148-166.

³⁷Typisch voor de toenmalige neringen. Een voorbeeld: Pieter Van Rampelberghe (of Van Rampelbrugghhe) fs. Jan, in 1672 huurder op kad. nr. 223 en in 1701 eigenaar van kad. nr. 236, was in 1672 gezworene van de Tijk- en Linnenwevers, in 1679 gezworene van de Blauw- en Roodververs en in 1685 overste van het Ambacht der Chirurgijn-Barbiers.

³⁸Eerste vermelding: SAG OA Reeks 153/1 nr. 103 f° 64v. Het bedrijf wordt in de *Wegwijzers der Stad Gent* tot in 1825 vermeld als blauwververij, soms ook roodververij, en later nog, in 1839, als spinnerij.

³⁹De noordelijke perceelsgrens is nog steeds herkenbaar in het moderne kadasterplan: tussen de percelen 234 en 224 enerzijds en de percelen 235 en 220g/bis anderzijds.

⁴⁰SAG OA, Reeks 153/1 nr. 201 'Oostenrijkse' huisnummers' E260 en 261.

⁴¹Verzameling van de Commissie van Monumenten en Stadsgezichten, Stadsarchief Gent. Gepubliceerd in DESEYN Guido, *Gids voor Oud Gent*, 1e uitgave 1984, Antwerpen-Weesp, p. 491. In dezelfde Gids werd ook een reproductie opgenomen van twee schetsen van A. Heins (SAG Atlas Goetgebuer 128-9) met een merkwaardig zicht op dit complex vanaf de Minne-meersgracht.

⁴²SAG OA, Reeks 535 nr. 221-12.

⁴³SAG OA, Reeks 535 nr. 221-6; beschrijving in DESEYN Guido, *Bedreigd*, in *Stadsarcheologie*, Gent, 1979, p. 41-45.

⁴⁴Voor het bedrijf van Pieter Dobbelaere (Sr. en Jr.), maar ook andere: zie DESEYN Guido, 1993, p. 27. Het bedrijf Dobbelaere werd in 1902 omgevormd tot de N.V. La Calcutta te Gent aan de Muinkkaai en in Sleidinge.

TABEL 1

Situatie aan de Oudevest : vergelijking van de aantallen huizen en van de aantallen eigenaars-bewoners aan beide straatkanten, en hun evolutie tussen 1672 en het einde van de 18e eeuw.

Straatkant	Aantal huizen ¹		Aantal eigenaars-bewoners	
	1672	1793	1672	1793
Minnemeers	25	25 (+14) ²	11	15
Overzijde	18 ³	27 (+8)	7	2

¹ Hoekhuizen en huizen aan de Goudstraat tussen Oudevest en Minnemeersgracht, inbegrepen.

² Tussen haakjes : beluikhuisjes.

³ Benaderend : het is niet duidelijk hoeveel van de 5 huizen toebehorend aan dezelfde eigenaar, die de hoek van de Oudevest en de Gelukstraat vormden, zich in 1672 in de Oudevest bevonden.

TABEL 2

Situatie aan de Oudevest : vergelijking van de bedragen van de huisgelden en hun evolutie tussen 1672 en het einde van de 18e eeuw.

Straatkant en jaartal	Aantal huizen met bedrag (lb. gr.)		
	<10	>10 en <20	>20
Minnemeers			
1672	7	11	7
1793	7	11 ¹	7 ¹
Overzijde			
1672	15	3 ¹	0
1793	25	2 ¹	0

¹ Waarbij telkens één beluik (gemeenschappelijk huisgeld)

TABEL 3

Bedrijvigheden uitgeoefend op verschillende percelen tussen Oudevest en Minnememeersgracht tijdens de periode 1672-1800

Kad. nr. (1836)	'Oostenrijks' ¹ huisnummer	Activiteiten ²
189, 189bis	E211, 213, 214, 215	V, L
189	E212	V, T, Ks
195	E243	B, Ks, Kr
196	E244	T, Mrs
197	E245	V
198	E246, 247	Kl, OK, Mrs
199-212 ³	E248	G, T, Kr
213	E249	T, OK, Mrs, Kr
214-217	E250	Br, T, Kr, Ku, Kl, S
218-219	E251, 252	V, T
220	E253	Be, Kr
221	E254	V, G, T, Kr
222-223	E255, 256	T, Ks, Br, Vh
224-233 ³	E257, 258	G, Mrs, OK, Hss
234	E259	Mts, Krs
235, 236, 237	E260, 261	V, Br, Ch

¹ Zoals vermeld in SAG OA, Reeks 153/1 nr. 201.

²Afkortingen :

Uit de textielsector :

- T = Tijk en aanverwanten
- L = Lijnwaadhandelaar
- V = Verver
- G = Garentwijnder
- Kl = Kleermaker
- OK = Oude kleerkoper

Andere :

- Ks = Kaaskoper
- Be = Beenhouwer
- Kr = Kaarsengieter
- Mrs = Meerseniër
- Kr = Kruideniër
- S = Suikerbakker
- K = Kuiper
- Br = Brouwer
- Ch = Chirurgijn-barbier
- Hss = Huisschilder
- M = Metser

³Zonder de beroepen van de beluikbewoners mee te tellen